

Warszawa, 04.12.2017 r.

Dr hab. Janusz Smaza, prof. ASP
Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki
Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie
00-379 Warszawa
ul. Wybrzeże Kościuszkowskie 37/39

**Recenzja pracy doktorskiej
artysty plastyka, konserwatora dzieł sztuki mgr Mariusza Wrony**

Złożona do recenzji rozprawa doktorska pana mgr Mariusza Wrony nosi tytuł „Wyprawy szlachetne i terrazzo okresu dwudziestolecia międzywojennego w Krakowie – technologia, techniki i konserwacja”.

Napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Ireneusza Płuski na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie. Dotyczy dyscypliny: Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki. Rok złożenia pracy – 2017.

Praca pisemna w formie wydruku komputerowego oraz w formie elektronicznej, format A4 posiada 212 stron. Na rozprawę składa się poniższa zawartość:

Streszczenie

Abstract

Wstęp

Część I. Architektura modernistyczna na początku XX w. – rys historyczny

Rozdział 1. Architektura modernistyczna na świecie

1.1. Nurt inżynierski i pierwsza „szkoła chicagowska”

1.2. Tendencje modernistyczne przed 1914 i „De Stijl”

1.3. „Architektura pudełkowa”: Gropius, van der Rohe i Le Corbusier

Rozdział 2. Architektura modernistyczna w Polsce

2.1. Krakowska architektura okresu międzywojennego

Rozdział 3. Charakterystyka dekoracji modernistycznych opartych na spoiwach cementowych - estetyka, forma

3.1. Tynki kamieniarskie

3.2. Detal architektoniczny

3.3. Stolarka okienna i drzwiowa

3.4. Kolorystyka elewacji

3.5. Dachy

3.6. Nowoczesne spoiwo budowlane

Część II. Cement portlandzki i wybrane spoiwa budowlane – systematyka ogólna, rys historyczny i technologiczny

ROZDZIAŁ 1. Spoiwa budowlane - systematyka ogólna

Rozdział 2. Historia spoiw w zarysie

2.1. Historia cementu portlandzkiego

Rozdział 3. Oznaczenia i rodzaje cementów

3.1. Właściwości cementu

3.2. Właściwości specjalne

3.3. Właściwości nienormowane, lecz istotne dla użytkownika cementu

3.4. Biały cement WPC

Część III. Technika i technologia wypraw szlachtetnych i terrazzo w okresie międzywojennym

Rozdział 1. Wyprawy szlachetne

1.1. Rodzaje wypraw

1.1.1. Wyprawa nakrapiana

1.1.2. Tynk zacierany

1.1.3. Tynk cyklinowany

1.1.4. Tynk rowkowany

1.1.5. Wyprawa Messela

1.1.6. Wyprawa kraterowana

1.1.7. Wyprawa gniazdkowana

1.1.8. Wyprawy dociskane

1.1.9. Wyprawa wycinana za pomocą szablonu

1.1.10. Wyprawa kroplowana

1.1.11. Wyprawa kamienna

1.1.12. Sgraffito

Rozdział 2. Terrazzo

2.1. Charakterystyka ogólna

2.2. Przykłady zastosowania terrazzo

2.2.1. Posadzki z terrazzo

2.2.2. Płytki z terrazzo

2.2.3. Stopnice z terrazzo

2.2.4. Inne wyroby z terrazzo

2.3. Przykłady historycznych receptur terrazzo

Część IV. Wyprawy szlachetne i terrazzo okresu międzywojennego – problematyka konserwatorska

Rozdział 1. Przyczyny zniszczeń międzywojennych tynków szlachtetnych i terrazzo.

Charakterystyka i pochodzenie

1.1. Patyna atmosferyczna

1.2. Korozja powierzchniowa

1.3. Pęknięcia i odspojenia

1.4. Przemalowanie

1.5. Termomodernizacja - okładzina „styropianowa”

Rozdział 2. Konserwacja wypraw szlachtetnych i terrazzo okresu międzywojennego –wybrane przykłady

2.1. Konserwacja grobowca rodziny Pawlikowskich usytuowany na zabytkowym cmentarzu w Krośnie

2.2. Konserwacja kapliczki „Niepokalanej Dziewicy Marji” z 1930 roku usytuowanej w Lesie Wolskim

2.3. Konserwacja Grobowca Rodziny Nowak z 1930 roku z cmentarza komunalnego w Jaśle

2.4. Konserwacja elewacji kamienicy przy ul. Ordynackiej 4 w Krośnie

2.5. Konserwacja lastrykowych elementów wyposażenia Bloku A2 i A3 znajdujących się na terenie byłego nazistowskiego obozu zagłady KL Auschwitz I

2.6. Adaptacja rozwiązań stosowanych przy konserwacji tynków szlachetnych i terrazzo w procesie konserwacji granitu na przykładzie portalu kościoła pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła przy ul. Brackiej 18 w Nysie

Dodatek tj.

Lastryko – synonim czasów minionych czy technologia przyszłości? Nowoczesne spojrzenie na zagadnienie terrazzo

Podsumowanie

Bibliografia

Aneks – Dokumentacja badań

Streszczenie (1 str.) bardzo syntetyczne, ukazuje wszystkie zagadnienia niniejszej dysertacji (również w języku angielskim).

Wstęp (5 str.) dotyczy degradacji modernistycznej architektury po II wojnie światowej i powolne odradzanie jej wartości, chronienia i konserwacji.

Odrodzenia świadomości wśród nie tylko decydentów – odpowiedzialnych urzędników za te wartości ale i wykonawców, którzy poprzez niewłaściwe metody konserwacji dekorowanych tynków szlachetnych i sztucznego kamienia – terrazzo wykonują niewłaściwe uzupełnienia ubytków, przemalowania i stosują okładziny termoizolacyjne (styropian). Powoduje to całkowite zakłamanie i likwidację tej części dorobku dziedzictwa kulturowego. Dzieje się to wobec niemal całkowitego braku w społeczeństwie świadomości i wiedzy zarówno teoretycznej jak i praktycznej. Autor postanowił ten problem rozwiązać dogłębnie i profesjonalnie.

Rozpoznał nieliczne, aczkolwiek na wysokim poziomie publikacje z początków XX wieku i ich bardzo skromne naśladowstwa – niemal kopie publikowane po II wojnie światowej.

Następnie poprzez własne realizacje – bardzo zróżnicowane, wzbogacone o niezwykle interesujące specjalistyczne badania pokazuje warsztat tj. techniki i technologie szlachetnych tynków i sztucznego kamienia – terrazzo.

Część I tj. „Architektura modernistyczna na początku XX w. – rys historyczny”

Wyjątkowo syntetyczne (20 str.) autorskie opracowanie dotyczy architektury modernistycznej na świecie ze szczególnym ukazaniem roli „szkoły krakowskiej” w Polsce. Jest to podstawowy elementarz wiedzy niezbędny do kolejnych działań autora. Opracowanie z bardzo bogatą bibliografią (ponad 130 przypisów).

Część II „Cement portlandzki i wybrane spoiwa budowlane – systematyka ogólna, rys historyczny i technologiczny”

Kolejne, syntetyczne (14 str.) uporządkowanie wiedzy dotyczące spoiw, którym przywracana jest właściwa wartość w świadomości społeczeństwa i fachowców. Tak ważnych w historii budownictwa. (zawiera ponad 40 przypisów).

W części III „Technika i technologia wypraw szlachtetnych i terrazzo w okresie międzywojennym”

Autor (na 40 stronach) korzystając ze wspomnianych wcześniej nielicznych publikacji przedstawia bardzo szeroki zakres stosowanych wówczas, nągminnie, technik i technologii w ww. temacie.

Zawiera ona oprócz podstawowej niezbędnej wiedzy m. in. konkretne informacje z recepturami i przepisami, 42 rysunkowe przykłady technik i technologii wykonywania szlachtetnych tynków i terrazzo. Zawiera również autorskie fotografie przykładów tych technik i technologii zastosowanych w architekturze Krakowa, wykonanych w okresie przedwojennym (52 przypisy).

Część IV „Wyprawy szlachtetne i terrazzo okresu międzywojennego – problematyka konserwatorska” (na 40 stronach)

Bazując na istniejącej wiedzy w przystosowaniu współczesnych technik konserwatorskich i osiągnięciach nauki tj. w tym przypadku specjalistycznych badań dotyczących konserwowanych obiektów autor ukazuje przyczyny niszczenia szlachtetnych tynków i terrazzo. Przedstawia profesjonalnie wykonane własne realizacje. Kolejny raz akcentuje brak świadomości i edukacji z wyraźnym podziałem na względy praktyczne i ekonomiczne, które uwzględniają nie tylko wykonawcy ale i odpowiedzialne za tę sytuację służby konserwatorskie – z pełną świadomością ograniczeń służb.

Na początku rozdz. 2 pt.: „Konserwacja wypraw szlachtetnych i terrazzo okresu międzywojennego – wybrane przykłady” przedstawia pozytywne przykłady realizacji konserwatorskich na terenie Krakowa. Szkoda, że tak skromnie i bez dokumentacji fotograficznej i ewentualnych przypisów.

Następnie przedstawia własne realizacje tj.:

- Konserwację grobowca rodziny Pawlikowskich usytuowanego na zabytkowym cmentarzu w Krośnie
- Konserwację kapliczki „Niepokalanej Dziewicy Marji” z 1930 roku usytuowanej w Lesie Wolskim
- Konserwację grobowca rodziny Nowak z 1930 roku z cmentarza komunalnego w Jaśle
- Konserwację elewacji kamienicy przy ul. Ordynackiej 4 w Krośnie
- Konserwację lastrykowych elementów wyposażenia Bloku A2 i A3 znajdujących się na terenie byłego nazistowskiego obozu zagłady KL Auschwitz I

Niestety część badawcza tych realizacji na bardzo wysokim poziomie została umieszczona na końcu całego opracowania.

W tym rozdziale znajduje się na ostatniej pozycji podrozdział pt. „Adaptacja rozwiązań stosowanych przy konserwacji tynków szlachetnych i terrazzo w procesie konserwacji granitu na przykładzie portalu kościoła pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła przy ul. Brackiej 18 w Nysie”. Jest to bardzo interesująca wiedza ale powinna się znaleźć raczej w aneksie opracowania.

Podobnie jak Dodatek (19 stron), tj. „Lastryko – synonim czasów minionych czy technologia przyszłości? Nowoczesne spojrzenie na zagadnienie terrazzo”. Niezwykle interesujący powinien się znaleźć również w innym miejscu tj. w aneksie.

Natomiast „Podsumowanie” całości (3 strony) jest bardzo syntetyczne. Potwierdza w nim potrzebę „budowania wrażliwości społeczeństwa a zwłaszcza odpowiedzialnych służb”, „nie zawężania specjalistycznej wiedzy do ogólnych informacji np. tylko identyfikacji technicznej”, „potrzebę rozwiązywania problemów jako przedmiotu głębokiej analizy laboratoryjnej”. To nie moje słowa. To słowa Autora, które świadczą o jego wysokiej dojrzałości i profesjonalizmie.

Bibliografia pracy zawiera 24 pozycje drukowane, 2 prace naukowe (doktorskie) niepublikowane, dokumentację konserwatorską i kilkanaście pozycji ze stron internetowych, dwa filmy i wywiady środowiskowe, w sumie 265 przypisów.

Rozprawę kończy Aneks, który zawiera dokumentację badań. Są to:

- „Identyfikacja pigmentów w próbce pobranej tynku szlachetnego z dekoracji grobowca Jana Nowaka z 1932 roku z cmentarza komunalnego przy ul. Zielonej w Jaśle”. W badaniu tym oprócz identyfikacji pigmentów zbadano również skład wypełniacza.
- „Charakterystyka petrograficzna próbki wyprawy szlachetnej – dekoracja kapliczki Niepokalanej Dziewicy Marji z 1930 r. usytuowanej w Lesie Wolskim”. W badaniu tym zawarto identyfikację składników zaprawy wraz z ich opisem petrograficznym, określono udział objętościowy ziaren kruszywa i spoiwa oraz wielkości porowatości, określono wielkość uziarnienia składników ziarnowych i porów. Zawiera ono tabelę z udziałem składników i wielkością porowatości w badanej próbce, 8 histogramów a także 10 fotografii mikroskopowych.
- „Charakterystyka petrograficzna próbki wyprawy szlachetnej – dekoracja grobowca Jana Nowaka z 1932 r. usytuowanego na cmentarzu komunalnym w Jaśle, przy ul. Zielonej”. W opracowaniu tym przeprowadzono identyczne badania jak w powyższej próbce. Zawiera ono tabelę, 6 histogramów a także 23 fotografie mikroskopowe.
- „Charakterystyka petrograficzna zaprawy zastosowanej w elewacji budynku Zarządu Okręgowego PZŁ w Krośnie”. Zidentyfikowano składniki, określono ich udział objętościowy oraz wielkość a także oceniono kształt i stopień obtoczenia. Zawiera 4 tabele i 12 fotografii mikroskopowych.

Podsumowując tę część rozprawy doktorskiej tj. Aneks badawczy stwierdzam, że jej wyniki niemal w „anatomiczny” sposób ukazują „tajemnice” technologii i technik, które mają szansę na ponowne funkcjonowanie w ratowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego.

Jest jeszcze miły akcent (na początku rozprawy), gdzie Autor dziękuje wszystkim na czele z Promotorem, przyjaciołom, rodzinie i innym, który przyczynili się do powstania niniejszej pracy. Tę informację przyjmuję z zadowoleniem i pozostawiam bez komentarza.

Zapis całej pracy zróżnicowany. Jest to m. in. spowodowane także różnicą interpretacji niejednoznacznych zapisów stosowanych przez różne środowiska naukowe. M. in.:

- przypisy: brak stron w odsyłaczach (ok. 30 przypadków)
- przenoszenie części przypisów na następne strony: str. 17 przypis 19, str. 44 przypis 146, str. 100 przypis 245)
- brak przypisu str. 54 nr 181
- brak źródeł przypisów: str. 37 przypis 135, str. 58 przypis 188, str. 74 przypis, 222, str. 75 przypis 225.
- błąd w numeracji przypisów: str. 57 jest przypis 46, powinien być 184
- niewłaściwa pisownia – np. literówki str. 43 „Indach” zamiast „Indiach”, str. 48 przypis 158, brak „m”, str. 54, 9 góra – „starty” powinno być „straty”, str. 75, 2 dół – „rzadkum” zamiast „rzadkim”, str. 97, 1 góra – „wagwa” zamiast „wagowa”, str. 98, 2 góra – „granite” zamiast „granity”, str. 110, 8 góra „dzianiny” zamiast „dziedziny”, str. 113, 15 dół – „fif” zamiast „fig.”
- inne błędy: str. 53, 4 dół – ustawa o betonie z dn. 8 września 2016, a w przypisie nr 178 ustawa z dn. 16 kwietnia 2004 r.; str. 113, 2 góra – brak datowania grobowca, str. 134, 4g – brak datowania portalu; str. 10, 6 dół i str. 112, 9 góra – błąd w nazewnictwie „Zawodowy” – nie ma takiego związku; str. 131 – brak autora fotografii nr 82
- błędy interpunkcyjne – bardzo nieliczne

Powyższe uwagi nie deprecjonują wartości merytorycznej pracy. Większość powinna być autorsko skorygowana.

Podsumowując, praca doktorska pana mgr Mariusza Wrony wykonana bardzo profesjonalnie, niemal wzorcowe rozpoznanie tematu. Posiada duże wartości dydaktyczne. Jego wrażliwość na problemy o których pisze, wiedza jaką posiada i potrzeba przywrócenia społeczeństwu świadomości, a szczególnie środowiskom zawodowo zainteresowanym dziedzictwem kulturowym jest ogromnym wkładem w przyszłość ratowania tych wartości, które niemal codziennie spotykamy na własnych drogach, a których najczęściej nie widzimy z niewiedzy, z obojętności czy z nadmiaru innych, równie ważnych obowiązków zawodowych.

Kończąc recenzję uważam, że rozprawa doktorska spełnia wymagania stawiane tego typu pracom.

Wnioskuje o dopuszczenie pana mgr Mariusza Wrony, artysty plastyka konserwatora dzieł sztuki do obrony rozprawy doktorskiej.

Handwritten signature in black ink, reading "Janusz Swara". The signature is written in a cursive, flowing style.

Osobne opracowanie dołączone do rozprawy stanowi curriculum vitae Autora, który po Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych im. Tadeusza Brzozowskiego w Krośnie (w latach 1998-2003) studiował na specjalności – konserwacja rzeźby na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie. Dyplom w Pracowni Konserwacji i Restauracji Rzeźby Kamiennej, Stiuku i Ceramiki uzyskał w roku 2009.

Już w czasie studiów (w 2008 r.) został zatrudniony na stanowisku pracownika technicznego w macierzystej katedrze a następnie na stanowisku asystenta.

Także w czasie studiów pracował w zespołach konserwatorskich starszych kolegów doskonaląc swoje umiejętności m. in. na zamku w Krasiczynie i w kościołach: w Starej Wsi, Przemyślu, Przeworsku, Rymanowie.

Po studiach działalność praktyczną (indywidualną i zespołową) kontynuował m. in. przy wystroju architektonicznym w Krasiczynie i w Krośnie, Nowosielcach, Chorzowie, Nysie i Rzeszowie.

Rozpoczął również przygodę zawodową z mineralnymi wyprawami i terazzo z okresu modernistycznego m. in. realizując prace na terenie byłego obozu zagłady Auschwitz I. Swoje realizacje konserwatorskie wzbogacił o liczne zabytki sztuki sepulkralnej m. in. na cmentarzach w Krośnie, Jaśle, Tarnowie a także o kapliczki przydrożne m. in. w Krakowie, Pacułowicach, Bolechowicach, Krościenku, Spytkowicach. Rozwija również swoją wiedzę i umiejętności opracowując programy konserwatorskie m. in. dla części fortów Twierdzy Przemyśl czy portali kamienic w Krośnie.

Uczestniczył również w kilku konferencjach konserwatorskich zarówno z referatami jak i prezentacjami, m. in. w Krakowie, Jeżowie.

Swoją teoretyczną wiedzę jak i praktyczne umiejętności przekazuje młodym pokoleniom nie tylko w ramach dydaktyki na macierzystej uczelni ale również w ramach m. in. ogólnopolskich warsztatów dotyczących technologii i techniki terazzo.

A handwritten signature in black ink, reading "Janusz Swara". The signature is written in a cursive, flowing style with a large initial 'J'.